

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านเอืยก ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย แนวคิดด้านการพัฒนา แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แนวคิดและความหมายของมัคคุเทศก์ รวมถึงการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องของบุคคลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
2. แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
4. แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
6. แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
7. แนวคิดเกี่ยวกับมัคคุเทศก์
8. มัคคุเทศก์ท้องถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนา คือความเจริญ ทำให้เจริญ

ทิตยา สุวรรณะชฎ (2517) กล่าวว่า การพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการและได้กำหนดทิศทางและมุ่งที่จะควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงด้วยสภาวะการพัฒนาเป็น สภาวะสมาชิกของสังคมได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนได้เต็มที่โดยไม่มีสภาวะครอบงำ เช่น ความบีบคั้นทางการเมือง ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ หรือความไม่สมบูรณ์ในอนามัยทุกคนสามารถที่จะนำเอาศักยภาพของตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2549) ให้ความหมายว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดี ก็ไม่เรียกว่าการพัฒนาขณะเดียวกัน การ

พัฒนามิได้หมายถึงการเพิ่มขึ้นของปริมาณสินค้าหรือรายได้ของประชาชนเท่านั้น แต่หมายรวมถึงไปถึงการเพิ่มความพึงพอใจและเพิ่มความสุขของประชาชนด้วย

การพัฒนาอาจจัดแบ่งออกเป็น 3 ด้านใหญ่ๆ ได้แก่

1.การพัฒนาทางเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาด้านการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก แลกเปลี่ยน การลงทุนเพื่อทำให้ประชาชนไม่ยากจน เป็นต้น

2.การพัฒนาทางสังคม หมายถึง การพัฒนาด้านจิตใจ แบบแผน พฤติกรรม รวมตลอดทั้ง ความสัมพันธ์ของคนในสังคมเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ในสังคม เป็นต้น

3.การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สร้างกระบวนการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย และประชาชนในประเทศมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย เป็นต้น

จากความหมายการพัฒนาสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง การกระทำใด ๆ ก็ตามที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

การพัฒนาชุมชน

คำว่า การพัฒนาชุมชน ตามศัพท์แยกได้เป็น 2 คำ คือ การพัฒนา กับ ชุมชน ซึ่งคำว่า การพัฒนา หมายถึง การเสริม การปรับปรุง การชะลอ การยับยั้งไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรมชำรุด หรือ สึกหรือ ทั้งนี้เพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้นานที่สุด และคุ้มค่าที่สุดนอกจากนั้นคำว่า การพัฒนา ยังหมายถึงการสร้างสรรค์ และการเปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิมให้ดีขึ้น เหมาะสมกับสถานการณ์ ชีดความสามารถ และความต้องการของประชาชนส่วนคำว่าชุมชน หมายถึง บุคคลที่อยู่ร่วมกันในอาณาบริเวณหนึ่ง ๆ มีระเบียบข้อบังคับหรือกฎหมายเดียวกัน และมีความสนใจในเรื่องคล้าย ๆ กัน

การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงหรือการปรับปรุงชุมชนให้ดีขึ้น และการเปลี่ยนแปลงหรือการปรับปรุงนั้นต้องมีการวางแผนและกำหนดเป้าหมายไว้อย่างชัดเจนว่า จะต้องสอดคล้องกับหลักวิชาการ สถานการณ์ ชีดความสามารถ และความต้องการของชุมชน (สิริวันท์ ชัยญาณะ, 2547)

แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นการพัฒนาแบบบูรณาการหรือผสมผสาน (Integrated) เป็นองค์รวม (Holistic) และมีดุลยภาพ (Balance) หรือการพัฒนาที่มีกิจกรรมสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ขยายความได้ว่า หมายถึง การพัฒนาที่มีลักษณะผสมผสานคือมีกิจกรรมพัฒนารวมทั้งมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่เป็นส่วนรวม และเมื่อใดที่กิจกรรมพัฒนานั้นส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติหรือคุณภาพสิ่งแวดล้อมในทีใดที

หนึ่งก็จะต้องเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมในที่อื่นชดเชยเพื่อให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมในภาพรวมคงอยู่ได้ คำว่าการผสมผสานยังหมายความว่ารวมไปถึงการผสมผสานแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ นิเวศวิทยา และสังคมวิทยาเข้ากับการปฏิบัติงานพัฒนาโดยควรเป็นไปในทิศทางเดียวกัน หรือมุ่งตรงไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน อันจะทำให้มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมอยู่ควบคู่กัน ไปโดยสันติสุขสงบและยั่งยืน

การพัฒนาควรจะมีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. เป็นโครงการขนาดเล็กที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. มีความสอดคล้องกับระบบนิเวศท้องถิ่น
3. ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา

ในกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงแยกได้เป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน และการพัฒนาที่ยั่งยืน

1. การพัฒนาคน โดยพัฒนาตัวคนที่เป็นปัจจัยการกระทำให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาด้วยการพัฒนาตัวคนเต็มทั้งระบบ คือ ครบทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา
2. การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยคนที่พัฒนาเต็มระบบนั้นเป็นตัวกลางหรือเป็นแกนกลางด้วยการเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ไปประสาน ปรับเปลี่ยนบูรณาการในระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่ให้เป็นระบบแห่งการดำรงอยู่ด้วยดีอย่างต่อเนื่องเรื่อยไป

การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 คือ มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยีดำเนินไปด้วยดี โดยที่ทุกส่วนเป็นปัจจัยส่งผลในทางเกื้อกูลกันทำให้ดำรงอยู่ด้วยดีด้วยกันและในระบบนี้มีมนุษย์ในฐานะเป็นปัจจัยตัวกระทำ มีความสำคัญที่สุด ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (พระธรรมปิฎก, 2539)

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กรมป่าไม้ (2548) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็น การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่น เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชน

ราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช (2540) ได้กำหนดความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้

ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 2) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าหมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

สมชัย เบลูจชัย (2539) ได้ให้ความหมาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ว่า การเดินทางท่องเที่ยวไปตามแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ และมีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม โดยมีการควบคุมผลกระทบและสร้างบรรยากาศของการศึกษาเรียนรู้ ธรรมชาติแวดล้อม พร้อมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพชีวิต

นอกจากนี้ชูสิทธิ์ ชูชาติ (2548 : 120) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นธรรมชาติ แต่ไม่ละเลยรากฐานของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบผลประโยชน์ต้องเกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม และการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว แล้วต้องกระทบต่อระบบเศรษฐกิจชุมชน สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศน้อยที่สุด

จากความหมายทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดการอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544: 2-3) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี 4 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับธรรมชาติที่มีความเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-System) ในพื้นที่นั้นๆ ดังนั้น องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based Tourism)

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible Travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการ

ท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตจึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably Managed Tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible Travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องจึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education-based Tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of Local Community or People Participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วยและในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (Grass Root) จนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องจึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation-based Tourism) หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ

แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. การเป็นเจ้าบ้านที่ดี (Accommodation) หมายถึง สถานที่ที่จัดไว้เพื่อให้คนเดินทางหรือท่องเที่ยวได้เข้าพักพร้อมบริการอาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งปัจจุบันธุรกิจที่พักได้พัฒนาเรื่อยมา โดยมีรูปแบบการจัดบริการต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวอย่างสูงสุด มีการบริหารจัดการงานในระบบเครือข่ายทั้งในรูปของเครือข่ายท้องถิ่นและเครือข่ายระหว่างประเทศขึ้น ทั้งนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบต่างๆ ยังเป็นแรงผลักดันให้มีการแข่งขันกันสูงขึ้นทั้งระบบมาตรฐานการบริการที่สูงขึ้น และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการบริหารจัดการที่เอื้อประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว ระบบเศรษฐกิจของประเทศชาติและความยั่งยืนของการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

2. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) (เส้นทางคมนาคม) หมายถึง สภาพการคมนาคมไปสู่แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ มีความสะดวกสบาย เหมาะต่อการเดินทางท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาจากระยะทางจากจุดศูนย์กลางการท่องเที่ยวมาสู่แหล่งท่องเที่ยว เช่น ระยะทางจากตัวเมืองซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้นเป็นต้น พิจารณาจากลักษณะการเดินทางว่าเป็นอย่างไร เช่น โดยรถยนต์ เรือ หรือทางเดินเท้า สภาพของเส้นทางเอื้ออำนวยต่อการเดินทางมากน้อยเพียงใด มีสภาพเป็นถนนคอนกรีต ลาดยาง ลูกรัง หรือถนนดิน ถ้าเป็นแม่น้ำลำคลอง ต้องใช้เรือหรือแพ มีสิ่งกีดขวางหรือไม่และถ้าเป็นทางเท้า สภาพทางเดินดีหรือไม่ ระยะทางเดินเหมาะสม กับนักท่องเที่ยวเพียงใด การจัดหาพาหนะสะดวกหรือยาก และค่าจ้างแพงหรือถูก เป็นต้น ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสภาพการเข้าถึง อาจพิจารณาได้จาก ความสะดวก อุปสรรคหรือสิ่งกีดขวางการเดินทาง ลักษณะการเดินทางและสภาพถนน

3. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) หมายถึง ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวได้ เช่น สิ่งดึงดูดใจประเภทแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ทะเล ภูเขา น้ำตก ฯลฯ สิ่งดึงดูดใจประเภทวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น ซึ่งสิ่งดึงดูดใจนี้รวมถึง สิ่งดึงดูดใจที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงหรือมีความโดดเด่นและเป็นที่สนใจกว่าแหล่งอื่นๆ เช่น ทะเลหมอก ทะเลแหวก บ่อน้ำพุร้อน เป็นต้น

4. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) หมายถึง สิ่งบริการขั้นพื้นฐานต่างๆที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยวและระบบสาธารณูปการ ซึ่งมีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆที่นักท่องเที่ยวสามารถจะใช้ได้ อย่างสะดวกสบายมากน้อยเพียงใด เช่น ที่พักแรม สถานบริการอื่นๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานรักษาพยาบาล สถานีตำรวจ หรือระบบรักษาความปลอดภัย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะพิจารณาทั้งปริมาณและคุณภาพควบคู่กัน ไป และถ้าหากในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบถ้วน ก็จะพิจารณาถึงความสะดวกและความใกล้เคียงที่จะไปอาศัยใช้บริการสิ่งอำนวยความสะดวก อาจพิจารณาได้จาก ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ การให้บริการ บ้านพัก สถานบริการต่างๆ ระบบสื่อความหมาย และระบบการจัดการ

5. กิจกรรมต่างๆด้านการท่องเที่ยว (Activity) หมายถึง ผลลัพธ์ทางการท่องเที่ยวที่ถูกสร้างขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น โดยรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ

จะแตกต่างกันตามประเภทของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น การเดินป่า การนั่งช้าง การดูนก ฯลฯ กิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเล เช่น การดำน้ำ การตกปลา เป็นต้น ทั้งนี้เน้นการพัฒนาและการบริหารจัดการเชิงพหุภาคีในประเด็นดังกล่าวข้างต้นให้มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐานด้วยองค์ความรู้เชิงสหวิทยาการทั้งด้านการบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ การตลาด สังคมศาสตร์ สิ่งแวดล้อม จิตวิทยาสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ เป็นต้น เพื่อพัฒนาองค์ประกอบอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพสูงสุด อันนำไปสู่การสร้างรายได้ให้กับประเทศบนฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืน (www.ttresearch.org)

จากลักษณะข้างต้นดังกล่าว สามารถสรุปองค์ประกอบที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ใน 5 ด้าน ได้แก่ การเป็นเจ้าของที่ดี การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก และ กิจกรรมต่างๆด้านการท่องเที่ยว องค์ประกอบที่กล่าวมานี้เป็นองค์ประกอบที่จะทำให้แหล่งท่องเที่ยววันนั้น ๆ ประสบความสำเร็จได้

ลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สมชัย เบลูจชัย (2539) ได้กล่าวถึงลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ว่า โดยลักษณะทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีดังนี้

1. เป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ไว้ รวมถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นๆ
2. มุ่งเน้นที่คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
3. เน้นให้ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว
4. ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้ หรือมีประสบการณ์โดยตรงกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ นอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังเป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่คืนประโยชน์สู่ธรรมชาติและชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม
6. เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544: 13) กล่าวว่า นโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย จุดมุ่งหมายและนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และนโยบายการจัดการสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรและวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์ที่จะตอบรับความต้องการของประเทศโดยรวมในอันที่จะเสริมให้การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งระบบเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ให้คนเป็นจุดมุ่งหมายหลัก ดังนั้นจึงกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศวิทยา ให้เป็นแหล่งเสริมสร้างจิตสำนึก และพัฒนาคนที่เกี่ยวข้องในระบบให้มีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์และรักษาระบบนิเวศ

2. เพื่อให้มีรูปแบบ วิธีการ กิจกรรม และมาตรฐานในการจัดการการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและสังคม ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ ฟื้นฟูพัฒนาแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ

3. เพื่อให้มีการบริการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับรูปแบบการท่องเที่ยว มีมาตรฐาน มีเอกลักษณ์ และมีการจัดการที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม

4. เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการจัดการอย่างมีระบบประสานสอดคล้อง และร่วมมือกันระหว่างองค์กรของรัฐ ผู้ประกอบการ องค์กรพัฒนาประชาชน และประชาชนท้องถิ่นอย่างจริงจังและจริงใจ

5. เพื่อรองรับและกระตุ้นการขยายตัวของนักท่องเที่ยวนานาชาติเข้าสู่ประเทศไทยและนักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางภายในประเทศ โดยใช้รูปแบบการท่องเที่ยวนี้ เป็นเป้าหมายอันจะนำมาซึ่งนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีช่วงเวลาพำนักนานขึ้นและใช้จ่ายเงินมากขึ้น

6. เพื่อตอบสนองนโยบายการกระจายรายได้ และการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นให้สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น อันจะเป็นเกราะกำบังการพัฒนาที่ไม่เป็นธรรมจากภายนอกให้มากที่สุด

7. เพื่อพัฒนา โครงข่ายการเดินทางในประเทศไทยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ที่ดีและมีการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ

8. เพื่อให้มีการใช้มาตรการทางกฎหมาย เสริมมาตรการด้านการส่งเสริมสนับสนุนอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

9. เพื่อส่งเสริมให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภูมิภาคอาเซียนและอินโดจีน

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในกระบวนการของการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวแต่ละแห่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้ นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพลิดเพลินมีความสุขและปลอดภัย

จากการท่องเที่ยวหรือนันทนาการนอกเวลาตามปกติโดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีความสำคัญต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่งเพราะกิจกรรมต่าง ๆ นั้นจะเป็นสื่อกลางนำการท่องเที่ยวไปสู่เป้าหมายได้กิจกรรมที่เหมาะสมจึงควรเป็นกิจกรรมที่เน้นการศึกษาหาความรู้ในระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการได้รับความเพลิดเพลิน ทั้งนี้ต้องเป็นกิจกรรมที่มีผลกระทบน้อยที่สุดหรือเป็นผลกระทบที่สามารถป้องกันหรือแก้ไขได้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544: 39-40) ได้จัดแบ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศออกเป็น 3 หมวด รวม 18 กิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมเชิงนิเวศในแหล่งธรรมชาติ ได้แก่
 - 1.1 เดินป่า
 - 1.2 ศึกษาธรรมชาติ
 - 1.3 ส่องสัตว์/ดูนก
 - 1.4 เทียวถ้ำ/น้ำตก
 - 1.5 พายเรือ (แคนู คยัค เรือใบ กระดานโต้ลม)
 - 1.6 ดำน้ำดูปะการัง
 - 1.7 ตั้งแคมป์
 - 1.8 ล่องแพ/ล่องเรือยาง
 - 1.9 จิมน้ำ/นั่งช้าง
2. กิจกรรมกึ่งนิเวศ ได้แก่
 - 2.1 ถ่ายรูป บันทึกภาพ/เสียง
 - 2.2 ศึกษาท้องฟ้า
 - 2.3 จัดกรยานท่องเที่ยว (เสือภูเขา)
 - 2.4 ปีน/ไต่เขา
 - 2.5 ตกปลา
3. กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์
 - 3.1 ชมความงาม ความเก่าแก่ ลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์
 - 3.2 ศึกษาเรียนรู้ ประวัติ ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดี และประวัติศาสตร์
 - 3.3 ศึกษาชื่นชม งานศิลปกรรมและวัฒนธรรม
 - 3.4 ร่วมกิจกรรม เรียนรู้พฤติกรรมของผู้คน
 - 3.5 การศึกษาเรียนรู้การผลิตของที่ระลึก และสินค้าพื้นเมือง

กิจกรรมต่างๆเหล่านี้มีลักษณะเหมาะสมกับบางพื้นที่ และบางกลุ่มนักท่องเที่ยว ดังนั้นแต่ละชุมชนควรมีการส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามความเหมาะสม กับชุมชนตนเองทั้งด้านความพร้อมของสถานที่และบุคลากรในชุมชน

กิจกรรมต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแนวคิดที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมการศึกษาธรรมชาติ รวมไปถึงการส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังเป็นการช่วยสร้างรายได้ และยังเป็นการสร้างงานชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนได้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2548) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินโครงการและร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนานอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้นๆด้วย

สมชัย เบญจฉาย (2539) ได้กล่าวว่า มีการศึกษาวิจัยโดยชุมชนเป็นฐานในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ยังคงขาดการศึกษาประเมินความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างไรก็ตามได้มีสิ่งบ่งชี้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนจะยั่งยืนได้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1) ความต้องการของชุมชน โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับชุมชนใดก็ตามจะต้องเกิดจากความสนใจและความต้องการของสมาชิกชุมชนเองเป็นหลัก มิใช่หน่วยงานของทางราชการหรือองค์กรภาคเอกชนหรือใครก็ตามไปยึดเยียดให้โดยที่ชุมชนไม่เต็มใจที่รับโครงการไว้และมีส่วนร่วม อาจเพราะความเกรงใจเกรงขามหรืออำนาจตามวิถีธรรมชาติของชุมชนในชนบท

2) ความรู้และความตระหนักของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญอีกตัวหนึ่งที่จะชี้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนจะยั่งยืนหรือไม่ ความรู้และความตระหนักนี้ รวมไปถึงแนวคิดและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนและศักยภาพ ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน (ต้นทุนทางสังคม) และสภาพแวดล้อมธรรมชาติ (ต้นทุนทางธรรมชาติแวดล้อม) หากดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและความรู้อื่นๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการพัฒนาและการบริหารจัดการ

3) การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก ชุมชนท้องถิ่นในชนบทส่วนใหญ่มักอยู่ในภาวะด้อยโอกาสในหลายเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องความรู้และทักษะในการพัฒนาและการจัดการยิ่งเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นงานบริการที่ต้องมีมาตรฐานขั้นต่ำ เพราะมีการแข่งขันทางการตลาดแล้ว เป็นสิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นไม่คุ้นเคย ก็เป็นสาเหตุทำให้เกิดความท้อแท้และ

ไม่สามารถดำเนินการต่างๆ ตามความตั้งใจได้ ตรงจุดนี้หน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชน รวมทั้ง NGOs หรือผู้รู้ต่างๆ จะต้องเข้ามาสนับสนุนหรือช่วยเหลือ สร้างความ เข้มแข็งให้แก่ชุมชน ดังกล่าวในข้อ 2 อย่างจริงจังและต่อเนื่อง พร้อมสร้างภูมิทัศน์ด้านทานต่ออิทธิพลต่างๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่มีผลมาจากการท่องเที่ยวด้วย

การตัดสินใจและการแข่งขันประโยชน์ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นจะต้องพัฒนาให้ รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการคิด การปฏิบัติ การแก้ไขปัญหา และการติดตามประเมินผลแบบครบวงจร ไม่ใช่ผู้นำหรือกลุ่มผู้นำท้องถิ่นดำเนินการเองทั้งหมด และที่สำคัญจะต้องมีกลไกและระบบการแบ่งปันรายได้หรือประโยชน์อื่นๆ อันเกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นธรรมและความโปร่งใส โดยเฉพาะประเด็นหลังนี้มักจะพบว่าเป็นสาเหตุของความไม่ยั่งยืนในการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นค่อนข้างสูงทีเดียว

รุ่งนภา จันทวิสมบูรณ์ (2546) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน การท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่มีการเจริญเติบโตและขยายตัวอย่างรวดเร็วในขณะเดียวกันการแข่งขันทางการตลาดก็สูงยิ่งขึ้น จนทำให้ผู้ประกอบการต้องพยายามแสวงหาสิ่งแปลกใหม่ที่แตกต่างกันออกไป มาเป็นจุดเสนอขายตามคามนิยมและความต้องการของนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม การเดินทางของนักท่องเที่ยวมาสู่แหล่งท่องเที่ยว ย่อมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมการดำเนินชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทั้งในทางด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น เป็นเป้าหมายสำคัญ ได้รับการเน้นให้มีในกระบวนการท่องเที่ยวแบบใหม่ ถือเป็นพื้นฐานของการพัฒนาแบบยั่งยืนในองค์รวมของระบบ

การมีส่วนร่วมของประชาชนมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาและหาสาเหตุของปัญหา
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
- 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
- 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าสิ่งสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น จะต้องมีส่วนร่วมในการคิด การปฏิบัติ การแก้ไขปัญหา และการติดตามประเมินผล ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มผู้นำชุมชนเท่านั้น และที่สำคัญจะต้องมีแบ่งปันรายได้หรือประโยชน์อื่นๆ ที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้วยความเป็นธรรมและมีความโปร่งใส

แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ทรัพยากรมนุษย์ถือว่ามีค่าที่สุดในการวัดและประเมินความสำเร็จขององค์กรซึ่งองค์กรที่แสวงหาความสำเร็จในปัจจุบันต่างมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กันอย่างถ้วนหน้า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นำไปสู่ประสิทธิภาพที่ดีขึ้นและสร้างคุณค่าต่อการผลิต บริการซึ่งองค์กรที่แสวงหาความสำเร็จในปัจจุบันต่างมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กันอย่างถ้วนหน้า

เพ็ชรี ฐปะวิเชตร์ (2549 : 4-5) ทรัพยากรมนุษย์(Human Resource) ได้รับการยอมรับว่าเป็นปัจจัยหรือส่วนประกอบหนึ่งของการดำเนินการในองค์กร (Elements of organization: 7 Ps) อันประกอบด้วย เงินทุน (money) มนุษย์ที่ทำงาน (Man) วัสดุอุปกรณ์ (Materials) เครื่องจักร (Machine) หรือเทคโนโลยี (Technology) ทั้งที่เป็นภูมิปัญญาหรือนวัตกรรมทันสมัย การจัดการ (Management) การตลาด (Marketing) และจริยธรรมคุณธรรมในการทำงาน (Moral or Ethic) และทรัพยากรมนุษย์นี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด (The Most Important Factor)ในการผลักดันให้องค์กรประสบความสำเร็จ หรือบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ด้วยมนุษย์หรือบุคคลเป็นผู้ลงมือกระทำ คิดวิเคราะห์ และผลิตสินค้าหรือบริการ

คำจำกัดความของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

คณีย์ เทียนพุด (2540: 29) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ไว้ว่าการบูรณาการหรือผสมผสานเพื่อใช้การฝึกอบรมและการพัฒนาพนักงาน การพัฒนาอาชีพการ พัฒนาองค์กรสำหรับการปรับปรุง บุคคล ทีมและประสิทธิผลขององค์กร

จากความหมายจึงสามารถกล่าวได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรคือการพัฒนาใดๆ ก็ตามที่สามารถให้มนุษย์มีศักยภาพมากขึ้นสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

องค์ประกอบของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

1.การพัฒนารายบุคคล เป็นงานที่มุ่งเน้นในส่วนบุคคล และ เกิดผลลัพธ์ในระยะสั้นซึ่งหมายถึงการพัฒนาความรู้ ทักษะ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรแต่ละคนในองค์กรเพื่อให้สามารถทำงานปัจจุบันที่ตนรับผิดชอบได้ ซึ่งเป็น ส่วนนี้มักเรียกว่า การฝึกอบรม (Training)

2.การพัฒนาอาชีพ เป็นงานที่มุ่งเน้นส่วนบุคคลและเกิดผลลัพธ์ในระยะยาวหมายถึงการวิเคราะห์ความจำเป็นรายบุคคลในส่วนของ ความสนใจ ค่านิยม ความสามารถ เพื่อที่จะนำไปวางแผนพัฒนาให้มีความรู้ ทักษะ เพื่องานในอนาคต ซึ่งส่วนนี้มักเรียกว่า การพัฒนาบุคคล (Development)

3.การบริหารผลการปฏิบัติงาน เป็นงานที่มุ่งเน้นภาพรวมของทั้งองค์กร และเกิดผลในระยะสั้น ซึ่งหมายถึงการมุ่งปรับปรุงผลงานขององค์กร โดยมีเป้าหมายเพื่อประกันหรือรับรองว่าบุคลากรจะต้องมี ความรู้ ทักษะ มีแรงจูงใจ และมีสภาพแวดล้อมที่ดีในการสนับสนุนให้บุคลากรสร้างผลงานได้อย่างเกิดผลสัมฤทธิ์

4.การพัฒนาองค์กร เป็นงานที่มุ่งเน้นภาพรวมองค์กร และเกิดผลในระยะยาว หมายถึง การแก้ไขปัญหาขององค์กร การปรับปรุงหรือวางระบบ โครงสร้างองค์กร วัฒนธรรมองค์กร การกำหนดกลยุทธ์ กระบวนการบริหารงาน และภาวะผู้นำ

แนวโน้มของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

คณีย์ เทียนพุด (2540: 265-267) ได้เสนอแนวโน้มของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังนี้

1.ความเป็นโลกาภิวัตน์

การแสดงของโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในธุรกิจต่าง ๆ ทั่วโลกซึ่งส่งผลให้

1.1ธุรกิจชั้นนำ หรือธุรกิจในประเทศที่อยู่ในวงจรของนวัตกรรมและการคิดค้น ทบพวนใหม่ ต้องการพัฒนาให้ธุรกิจนั้นมีความได้เปรียบทางกลยุทธ์และเป็นผู้นำเหนือคู่แข่ง

1.1.1 การพัฒนาในรูปแบบ Interactive Multimedia

1.1.2 เร่งอัตราความเร็วในการเรียนรู้ขององค์กร

1.1.3 ใช้เทคโนโลยีช่วยยกระดับผลงานหรือมาตรฐานของธุรกิจ

1.2ธุรกิจที่ดำเนินการมานาน ต้องการพัฒนาที่ช่วยให้ปรับตัวทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ-การค้าเสรี

1.3ธุรกิจที่กำลังพัฒนาเพื่อเติบโต ต้องการการพัฒนาความเชี่ยวชาญเพื่อใช้เทคโนโลยีใหม่หรือทางเลือกที่ทันสมัยกว่า

2.การกระจายความรับผิดชอบด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

มุ่งที่จะให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้หรือองค์กรอัจฉริยะ ดังนั้นทุกฝ่ายงานจึงต้องทำหน้าที่ในการสร้างให้เกิดการเรียนรู้

2.1ทุกคนจะได้รับการสนับสนุนให้ใช้การเรียนรู้เป็นสิ่งกระตุ้นสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางบวก

2.2ผู้บริหารจะสอนให้ทีมสร้างคำถามแนะนำให้ทีมมีการเรียนรู้และวิธีการจัดการ

2.3จะทำได้สำเร็จได้ ต้องกระจายหน้าที่และความรับผิดชอบของ ฝ่ายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จากส่วนกลางไปยังสาขางานหลัก หรือทุกสาขางาน

3.กระบวนการฝึกอบรมและการพัฒนาจะยืดหยุ่นสูงมาก

โดยการออกแบบหลักสูตร การจัดหลักสูตร การประเมินผลการเรียนรู้ จะเพิ่มบนพื้นฐาน
ของความสามารถ

3.1การเรียนรู้ในอนาคตจะยึดหยุ่นสอดคล้องว่องไวต่อความจำเป็นของคนและ
ประสบการณ์ที่ต้องการ

3.2คนจะเรียนรู้ได้หลายวิธี เช่น การเรียนรู้ด้วยตนเอง

3.3องค์กรจะเชื่อมโยงการฝึกอบรมเข้ากับมาตรฐานของอุตสาหกรรม

3.4เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3.5พัฒนาในรูปแบบ Competency-Based Learning ในด้านระบบความคิด อัตราเร่งในการ
เรียนรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสามารถที่ธุรกิจต้องการ

สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ การทำให้มนุษย์เจริญขึ้น มีการพัฒนาด้าน
ความก้าวหน้าทางความรู้ ความสามารถ ทักษะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะปรับปรุงผลงานภายใน
องค์กร

แนวคิดเกี่ยวกับมัคคุเทศก์

สุภาพร มากแจ้ง (2539 : 59) ได้ให้ความหมายไว้ว่า มัคคุเทศก์ เป็นคำสมาส ของคำ
มคฺค (ทาง) กับ อุทฺเทศก (ผู้ชี้แนะ) แปลตามศัพท์ ว่า ผู้นำทาง หมายถึง ผู้ทำหน้าที่นำเที่ยวแก่
นักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Guide , Tourist , Courier หรือ
Tour leader

คำว่า “มัคคุเทศก์” ตามพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 มาตรา 3 ได้
ให้ความหมายของมัคคุเทศก์ไว้ว่า มัคคุเทศก์หมายถึง ผู้นำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ และ
ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคลโดยได้รับค่าตอบแทน

ราชบัณฑิตยสถาน (2546) หมายถึง ผู้นำทาง ผู้ชี้ทาง ผู้บอกทาง ความหมายในมาตรา 3
แห่งพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 หมายถึง ผู้นำนักท่องเที่ยวไปยัง
สถานที่ต่าง ๆ และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคลโดยได้รับค่าตอบแทน

กล่าวโดยสรุปว่า มัคคุเทศก์ คือ ผู้ที่ทำหน้าที่นำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ สามารถ
ให้ความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยวได้

ความสำคัญของมัคคุเทศก์

ชำนาญ ม่วงทิม (2541 : 7-8) กล่าวว่ามัคคุเทศก์เป็นผู้ที่มีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว
เป็นอย่างมาก เนื่องจาก เป็นผู้ที่มีโอกาสได้ทำงานใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวมากกว่าบุคคลอื่นใน

ท้องถิ่น จึงมีโอกาส ในการสร้างความประทับใจ หรือความไม่พอใจแก่นักท่องเที่ยวได้โดยง่าย ดังนั้นความเจริญก้าวหน้าของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จึงขึ้นอยู่กับบทบาทของมัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์จึงมีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว ดังที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของมัคคุเทศก์ ดังนี้

1. ความสำคัญต่อนักท่องเที่ยว

1.1 นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ย่อมมีความอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับสถานที่นั้น ๆ ดังนั้น มัคคุเทศก์จึงต้องให้ความรู้ ให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างดี

1.2 การเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการพักผ่อนหาความสนุกสนาน เพลิดเพลิน สิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่มัคคุเทศก์มีต่อนักท่องเที่ยว คือ การสร้างบรรยากาศ การนำเที่ยวให้มีชีวิตชีวาผ่อนคลายความเบื่อหน่าย เช่น การร้องเพลง เล่าเรื่องสนุก ๆ นั่งเล่นเกม เป็นต้น

1.3 โดยธรรมชาติของนักท่องเที่ยวมักต้องการความสะดวกสบายระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว มัคคุเทศก์จึงจำเป็นต้องอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งการช่วยเหลือ แก้ไข ปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการนำเที่ยวด้วย

1.4 สวัสดิภาพและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวนั้นเป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่มัคคุเทศก์จะต้องรับผิดชอบแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้น มัคคุเทศก์จะต้องคอยตักเตือนในสิ่งที่ควรระมัดระวัง

2. ความสำคัญต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว

ดังที่กล่าวมาแล้วว่ามัคคุเทศก์เป็นผู้ที่ให้ความรู้รวมทั้งคอยตักเตือนนักท่องเที่ยว ประกอบกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศาสนา หรือ ศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เป็นสิ่งที่จะต้องถนอมรักษาไว้ เพราะหากทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านี้หมดสิ้นไป อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวรวมถึงมัคคุเทศก์เองก็ย่อมสูญสลายไปด้วย ดังนั้น มัคคุเทศก์จึงมีความสำคัญต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยิ่ง ในการชักชวนให้นักท่องเที่ยวร่วมอนุรักษ์ไม่ทำลายทรัพยากรท่องเที่ยวนั้นๆ รวมทั้งไม่กระทำการสิ่งผิดกฎหมายหรือขัดต่อศีลธรรม

3. ความสำคัญต่อประเทศชาติ

มัคคุเทศก์มีความสำคัญต่อประเทศชาติในด้านการสร้างภาพพจน์ที่ดีของประเทศให้แก่แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยให้แก่นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจในประเทศของเรา และเดินทาง มาเยือนซ้ำ หรือช่วย เผยแพร่ภาพพจน์ที่ดีนั้นแก่เพื่อนฝูงญาติมิตรของเขาให้ทราบต่อไป นอกจากนี้ มัคคุเทศก์ยังสามารถให้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสถาบันต่าง ๆ ของชาติได้อย่างถูกต้อง

ประเภทของมัคคุเทศก์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แยกมัคคุเทศก์ไว้ในพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวมัคคุเทศก์ พ.ศ.2535 เพื่อความชัดเจนในการพิจารณาออกใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์ให้เหมาะสมและง่ายในการควบคุมให้เป็นไปตามกฎหมาย จึงแบ่งประเภทมัคคุเทศก์ออกเป็น 2 ประเภท

กุลวรา สุวรรณพิมล (2548 : 76-77) ได้แบ่งประเภทมัคคุเทศก์ดังนี้

1.มัคคุเทศก์ทั่วไป เป็นมัคคุเทศก์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับงานทั่วไปในการนำเที่ยวนักท่องเที่ยวไปยังที่ต่างๆ ได้ทั่วราชอาณาจักร โดยใช้ภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศปฏิบัติงานในการบรรยาย ให้ความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่นับตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการเดินทางตามรายการนำเที่ยวกระทั่งเดินทางกลับ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1มัคคุเทศก์ทั่วไป (ต่างประเทศ) บัตรสีบรอนซ์เงิน นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างประเทศ สามารถนำเที่ยวได้ทั่วราชอาณาจักร

1.2มัคคุเทศก์ทั่วไป (ไทย) บัตรสีบรอนซ์ทอง นำเที่ยวได้เฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทย สามารถนำเที่ยวได้ทั่วราชอาณาจักร

2.มัคคุเทศก์เฉพาะ เป็นมัคคุเทศก์ซึ่งมีความรู้เฉพาะทางเป็นพิเศษ เช่น การให้ความรู้พิเศษในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี การนำเที่ยวป่า ฯลฯ อันเป็นการให้ความรู้พิเศษอย่างอื่นที่นักท่องเที่ยวโดยทั่วไปที่มีความสนใจในด้านนั้นต้องการจะทราบ ซึ่งแบ่งออกเป็น 8 ประเภท คือ

2.1มัคคุเทศก์เฉพาะ (ต่างประเทศ- เฉพาะพื้นที่) บัตรสีชมพู นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทย หรือต่างประเทศ เฉพาะจังหวัดที่ระบุไว้บนบัตรและจังหวัดที่มีพื้นที่ติดต่อกัน

2.2มัคคุเทศก์เฉพาะ (ไทย- เฉพาะพื้นที่) บัตรสีฟ้า นำเที่ยวเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทย เฉพาะจังหวัดที่ระบุไว้บนบัตรและจังหวัดที่มีพื้นที่ติดต่อกัน

2.3มัคคุเทศก์เฉพาะ (เดินป่า) บัตรสีเขียว นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ ในเขตพื้นที่ป่า

2.4มัคคุเทศก์เฉพาะ (ศิลปวัฒนธรรม) บัตรสีแดง นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทย หรือชาวต่างประเทศ ทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม วรรณคดีไทย ได้ทั่วราชอาณาจักร

2.5มัคคุเทศก์เฉพาะ (ทางทะเล) บัตรสีส้ม นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทย หรือชาวต่างประเทศ ในเขตพื้นที่ทะเล

2.6มัคคุเทศก์เฉพาะ (ทางทะเลชายฝั่ง) บัตรสีเหลือง นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทย หรือชาวต่างประเทศ ในเขตพื้นที่ทางทะเลหรือเกาะต่างๆ โดยมีระยะห่างจากชายฝั่ง ถึงสถานที่ท่องเที่ยวไม่เกิน 40 ไมล์ทะเล

2.7 มัคคุเทศก์เฉพาะ (แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ) บัตรสีม่วง นำเที่ยวให้นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ เฉพาะภายในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่ระบุชื่อไว้บนบัตร

2.8 มัคคุเทศก์เฉพาะ (วัฒนธรรมท้องถิ่น) บัตรสีน้ำตาล นำเที่ยวให้นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ ทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ โบราณคดี เฉพาะภายในแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมท้องถิ่นที่ระบุชื่อไว้บนบัตรเท่านั้น

บทบาทต่างๆของมัคคุเทศก์

รูปแบบการทำงานของมัคคุเทศก์ เป็นแบบที่เรียกว่า One Man Show ดังนั้นมัคคุเทศก์จึงควรมีความพร้อมสูง และมีหลายบทบาทอยู่เสมอ ประกอบด้วย

1. บทบาทของการเป็นครู คือต้องมีความสามารถในการเรียบเรียงเรื่องราว และเล่าให้ผู้ฟังๆ อย่างเข้าใจได้ดี
2. บทบาทของนักบริการ คือต้องมีจิตใจเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือ ให้บริการผู้อื่น (Service Attitude)
3. บทบาทของนักการทูต ต้องนำเสนอสิ่งดีๆ ของประเทศ และชาติพันธ์ของตนเองให้เป็นที่ประทับใจกับผู้มาเยือน
4. บทบาทของนักจิตวิทยา คือต้องรู้จักวิธีในการพูด รู้จักแยกแยะว่าสิ่งใดดีเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ที่จะพูดสำหรับคนนั้นคนโน้น
5. บทบาทของเจ้านาย คือต้องกล้าตัดสินใจ และสามารถออกคำสั่งอย่างนุ่มนวลให้ลูกทัวร์ทำตามได้
6. บทบาทของผู้รักษาความปลอดภัย คือผู้ดูแลความปลอดภัยทุกรูปแบบ การแจ้งเตือนล่วงหน้า การช่วยเหลือในหลายๆเรื่อง ที่เกี่ยวกับความปลอดภัย เช่น การข้ามถนนหนทาง การขึ้นรถ ลงเรือต่างๆ
7. บทบาทของการเป็นพยาบาล สามารถให้การพยาบาลเบื้องต้นเท่าที่จำเป็นได้ (แต่ขอเตือนว่าไม่ควรให้ยาบริโภครักษาในกับลูกค้านักเด็ดขาด ถึงแม้ว่าจะเป็นยาที่รู้จักกันคืออยู่ที่ตาม)
8. บทบาทของพนักงานขาย ควรมีเทคนิคในการพูดจูงใจได้ มีแนวคิดในการปรับปรุงรูปแบบของการให้บริการอยู่เสมอ

คุณลักษณะของมัคคุเทศก์

ขัตติยา กัลญุทกะปกรณ์ (2550 : 4-5) ได้กล่าวไว้ว่าบุคคลที่จะมาทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นั้น ควรมีคุณลักษณะที่สำคัญดังนี้

1.บุคลิกภาพ (Personality) บุคลิกภาพสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1บุคลิกภายนอก หมายถึงบุคลิกภาพที่สามารถพบเห็นได้จากภายนอกซึ่งปรากฏ แก่มัคคุเทศก์ดังนี้

1.1.1 รูปร่างหน้าตา ควรเป็นผู้ที่มีรูปร่างดี ก็จะเป็นจุดได้เปรียบมากยิ่งขึ้นร่างกาย เช่น ผม หูจมูก ตา เล็บ ศิวหนั่งควรรักษาความสะอาด ไม่มีกลิ่นตัว กลิ่นปาก ร่างกายสมส่วน แข็งแรง

1.1.2 การแต่งกายสะอาด ถูกกาลเทศะ ไม่ทันสมัย และไม่ล้าสมัยเกินไป

1.1.3 การพูด พูดจาถูกกาลเทศะมีอวัชยาศัยโมตรีที่ดี น้ำเสียงไพเราะ พูดจาชัดถ้อยชัดคำ และ มีความชัดเจน

1.2บุคลิกภาพภายใน หมายถึงสิ่งที่อยู่ภายใน เป็นความรู้สึกนึกคิดที่เกิดจากจิตใจ และส่งผลให้แสดงพฤติกรรมต่างๆออกมาได้แก่ ความคิดเห็น ค่านิยม อุปนิสัย ซึ่งปรากฏแก่นักท่องเที่ยวดังนี้

1.2.1มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพมัคคุเทศก์ ไม่เห็นประโยชน์ของคนแต่เพียงอย่างเดียว

1.2.2มีสติและอารมณ์มั่นคง เยือกเย็น สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างสุขุมรอบคอบ ไม่วู่วามและแสดงความวิตกกังวลจนเกินไป

1.2.3มีน้ำใจต่อนักท่องเที่ยว

1.2.4มีความซื่อสัตย์และเสียสละ

1.3มีความรู้ (Knowledge) มัคคุเทศก์ควรมีความรู้ในวิชาชีพหลายแขนง เช่น ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ จิตวิทยา ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม กฎหมายระหว่างประเทศ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศชาติและของท้องถิ่น รวมถึงความรู้ทั่วไปดังนั้น มัคคุเทศก์ควรเป็นผู้หมั่นแสวงหา ความรู้ต่างๆอยู่ตลอดเวลา รวมถึงติดตามเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันของประเทศและของโลกด้วย

1.4มีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation) มัคคุเทศก์ควรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถเข้ากับนักท่องเที่ยวได้ดี และให้นักท่องเที่ยวเข้ากันได้ดีในการท่องเที่ยว รวมถึง สร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว

1.5เจตคติ (Attitude) มัคคุเทศก์ควรมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพของตนเอง มีความรักในอาชีพ มัคคุเทศก์ มิใช่ทำด้วยความฝืนใจหรือแสวงหาประโยชน์เพียงอย่างเดียว

คุณสมบัติและความสามารถที่ดีของนักคุุเทศก์

1. มีมนุษยสัมพันธ์ดี
 - 1.1 มองโลกในแง่ดี มีความสุจริตใจ
 - 1.2 สดชื่น ร่าเริง มีอารมณ์ขัน
 - 1.3 มีน้ำใจ พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือ
 - 1.4 ยินดีที่เห็นผู้อื่นมีความสุข
 - 1.5 มีความเอื้อเฟื้อ รู้จักอาทรห่วงใย
 - 1.6 มีธรรมาจริยดี ไม่ก้าวร้าวและเห็นความสำคัญของผู้อื่น
2. มีบุคลิกภาพดี
 - 2.1 มีพละทานมัชฌมบรมณ์
 - 2.2 มีความคล่องแคล่ว ว่องไว กระฉับกระเฉง สดชื่นแจ่มใส
 - 2.3 มีอารมณ์มั่นคง เยือกเย็น ไม่หวั่นไหว สามารถเผชิญกับปัญหาอย่างสงบ สุขุม
 - 2.4 เอาใจใส่ดูแลความสะอาดของร่างกายอย่างทั่วถึง
 - 2.5 แต่งกายสุภาพ เหมาะสมกับงาน
3. มีความรู้ดี
 - 3.1 หมั่นสนใจสิ่งรอบตัว
 - 3.2 ช่างสังเกต รักการค้นคว้า
 - 3.3 เป็นนักอ่าน และมีความจำดี
 - 3.4 เป็นนักฟัง และมีความจำดี
 - 3.5 รู้จักวิเคราะห์ แยกแยะเหตุผลข้อเท็จจริงและความเห็น
4. มีวาทศิลป์
 - 4.1 มีน้ำเสียงชัดเจน แจ่มใส ชวนฟัง
 - 4.2 มีจังหวะและลีลาการพูดเหมาะสม
 - 4.3 ใช้ระดับของภาษาได้เหมาะกับผู้ฟัง
 - 4.4 ใช้ภาษาถูกต้อง สื่อความหมายได้ชัดเจน ตรงประเด็น
 - 4.5 มีลำดับการพูดดี เข้าใจง่าย
5. สามารถเร้าความสนใจของผู้ฟังให้ติดตามฟังจนจบ ไม่เบื่อหน่าย
 - 5.1 ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว
 - 5.2 ความรู้รอบตัวอื่นๆ ที่อาจเกี่ยวข้อง

- 5.3 ความรู้เกี่ยวกับความเป็นไทย
- 5.4 ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ ปัจจุบันและทันสมัย
6. ความสามารถด้านการนำเที่ยว
 - 6.1 ความสามารถในการจัดเวลา
 - 6.2 ความสามารถในการ วิเคราะห์นักท่องเที่ยว
 - 6.3 ความสามารถในการสร้างความสนใจ
7. ความสามารถในการอำนวยความสะดวก
8. ความสามารถด้านภาษา
 - 8.1 มีความหมายที่คือน่าสนใจ
 - 8.2 เลือกใช้คำที่ดี ถูกต้อง ชัดเจน
9. มีสีสัน จูงใจ น่าสนใจ
 - 9.1 ความสามารถด้านการแก้ปัญหา
 - 9.2 ปัญหาเกี่ยวกับการนำเที่ยว และการทำงานของมัคคุเทศก์เอง
 - 9.3 ปัญหาเกี่ยวกับตัวนักท่องเที่ยว

บทบาทหน้าที่ของมัคคุเทศก์

ศุภาพร มากแจ้ง(2539 : 65-68) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของมัคคุเทศก์ไว้ดังนี้ มัคคุเทศก์มีบทบาทสำคัญ 2 บทบาท บทบาทแรกได้แก่ บทบาทในฐานะตัวแทนประเทศหรือของท้องถิ่นที่ตนประกอบอาชีพอยู่ ส่วนอีกบทบาทหนึ่งคือ บทบาทของผู้นำเที่ยว ซึ่งเป็นบทบาทปรกติ แต่ละบทบาทมีหน้าที่ต่างกัน อย่างไรก็ตาม มัคคุเทศก์จะต้องรับผิดชอบที่จะปฏิบัติหน้าที่เหล่านั้นโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

1.บทบาทหน้าที่ในฐานะตัวแทนของประเทศหรือของท้องถิ่น

เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว บุคคลที่นักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดตลอดระยะเวลาท่องเที่ยว คือ มัคคุเทศก์ นักท่องเที่ยวจะยึดมั่นมัคคุเทศก์เป็นที่พึ่ง ให้ความไว้วางใจ และเชื่อถือทุกสิ่งทุกอย่างที่มัคคุเทศก์แนะนำ สำหรับนักท่องเที่ยวการแสดงออกของมัคคุเทศก์ เป็นเครื่องแสดงความเป็นชนชาตินั้นหรือความเป็นคนท้องถิ่นนั้น ดังนั้น หากนักท่องเที่ยวประทับใจมัคคุเทศก์ในทางที่ดี นักท่องเที่ยวก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อประเทศหรือท้องถิ่นนั้น ดังนั้น บทบาทของมัคคุเทศก์ในฐานะตัวแทนของประเทศหรือท้องถิ่น จึงเป็นบทบาท ที่สำคัญยิ่ง แม้จะมีใช้บทบาทหลักของอาชีพมัคคุเทศก์ก็ตาม ในฐานะตัวแทนของประเทศและของท้องถิ่น มัคคุเทศก์มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1.1 แสดงความเป็นไทยให้ประจักษ์แก่นักท่องเที่ยว ทั้งในด้านการมารยาท การวางตน ค่านิยมของสังคมไทย เช่น ความอ่อนโยน ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ตลอดจนการดำรงชีวิตตามวัฒนธรรมไทย กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ มัคคุเทศก์ทำหน้าที่เป็นทูตทางวัฒนธรรมไทยนั่นเอง

1.2 สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชนชาติ สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ชาติ และสถาบันต่าง ๆ ของชาติ เชิดชูความเป็นชาติอารยะที่ทัดเทียมกับชาติอื่นๆ หลีกเลี่ยงความประทุษร้ายที่อาจนำความเสื่อมเสียมาสู่ประเทศชาติ หรือความประทุษร้ายที่อาจก่อให้เกิดความรู้สึกหมั่นเหยียดหยามแก่ประเทศชาติและชนชาติไทย กล่าวอีกนัยก็คือ ทำหน้าที่เป็นทูตสันติภาพนั่นเอง

2. บทบาทหน้าที่ในฐานะผู้นำเที่ยว ในฐานะผู้นำเที่ยวมัคคุเทศก์มีหน้าที่ 3 ประการ คือ

2.1 การรับเข้านักท่องเที่ยว (Transfer – in)

2.2 การนำเที่ยว

2.3 การส่งออกนักท่องเที่ยว (Transfer – out) บริษัทนำเที่ยวบางแห่งแยกหน้าที่รับ – ส่ง

นักท่องเที่ยวกับการนำเที่ยวออกจากกัน มัคคุเทศก์ ที่ทำหน้าที่รับ – ส่งนักท่องเที่ยวเรียกว่า Transfer guide ส่วนมัคคุเทศก์ที่ทำหน้าที่นำเที่ยว เรียกว่า Tourist Guide แต่โดยทั่วไปเมื่อมัคคุเทศก์ได้รับมอบหมายจากบริษัทให้ดูแลนักท่องเที่ยวกลุ่มใดมักหมายรวมถึงแต่การเข้ารับ การนำเที่ยว และการส่งออกนักท่องเที่ยว ทั้งมัคคุเทศก์สังกัดบริษัทและมัคคุเทศก์อิสระ (Freelance Guide) ต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. หน้าที่ในการรับเข้านักท่องเที่ยว

การรับเข้านักท่องเที่ยวหมายถึงการไปรับนักท่องเที่ยวจากจุดเข้าเมืองหรือจังหวัด เช่น ท่าอากาศยาน ท่าเรือ สถานีรถไฟ หรือสถานีรถยนต์ แล้วนำมาส่งยังสถานที่พักแรมดูแลให้นักท่องเที่ยวเข้าพักอย่างเรียบร้อย โดยมีแนวการปฏิบัติดังนี้

1.1 รับงานจากแผนก Operation ของบริษัท

1.2 ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับงานให้เข้าใจ เช่น รายชื่อนักท่องเที่ยว จำนวนวัน และเวลาเดินทางมาถึง โดยเที่ยวบิน เทียวรถไฟ เรือ ฯลฯ เที่ยวใด พักแรมที่ใด รายละเอียด เกี่ยวกับการพักแรม เช่น ระดับของห้องพัก บริการที่ได้รับ บริการพิเศษ ฯลฯ รายการท่องเที่ยววันและเวลาเดินทางกลับ เที่ยวบิน เทียวรถไฟ เรือ ฯลฯ เที่ยวใด

1.3 จัดเตรียมเอกสารเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวให้เรียบร้อย

1.4 ตรวจสอบวันและเวลาเข้าของเที่ยวบิน (ในกรณีนักท่องเที่ยวเดินทางโดยเครื่องบินทันที หรืออย่างช้าก่อนเวลาเข้าของเที่ยวบินนั้น 5 ชั่วโมง

1.5 นัดหมายคนขับรถ

1.6 เดินทางถึงจุดหมายอย่างน้อยก่อนเวลา 30 นาที กรณีที่นักท่องเที่ยวเดินทางโดยสนามบิน มัคคุเทศก์ต้องติดต่อกับพนักงาน ATTA ให้เป็นผู้ไปรับนักท่องเที่ยว มาส่งให้ มัคคุเทศก์อีกทอดหนึ่ง

1.7 จัดเตรียมป้ายชื่อของนักท่องเที่ยว หรือป้ายชื่อของบริษัทนำเที่ยว เพื่อแสดงแก่นักท่องเที่ยว ณ จุดรับเข้า

1.8 ตรวจสอบสัมภาระของนักท่องเที่ยวก่อนนำขึ้นรถ

1.9 ตรวจสอบ Voucher หรือบัตรใช้บริการต่างๆ ตามรายการท่องเที่ยว เช่น บัตรรับประทานอาหาร บัตรทัวร์รายการต่างๆ ฯลฯ จากนักท่องเที่ยว

1.10 นำบัตรโดยสารไปยืนยัน (Reconfirm) ที่เที่ยวกลับ

1.11 นักท่องเที่ยวไปส่ง ณ ที่พัก โดยระหว่างการเดินทางมัคคุเทศก์ควรใช้เวลาในการปฏิสันถารกับนักท่องเที่ยว กล่าวต้อนรับ ถามทุกข์สุข ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเทศไทยทั้งด้านภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญและน่าสนใจระหว่างทาง ข้อมูลเกี่ยวกับที่พักแรมและบริการต่างๆ ที่จัดให้ รายการท่องเที่ยวในวันต่อไป เป็นต้น

1.12 ดูแลส่งนักท่องเที่ยวเข้าที่พักพร้อมกับเจ้าหน้าที่ของสถานพักผ่อนเรียบร้อยแล้ว

1.13 นัดหมาย วัน เวลา ครั้งต่อไป รวมทั้งแจ้งข้อควรและไม่ควรปฏิบัติตลอดจนข้อควรระวังแก่นักท่องเที่ยว

2.หน้าที่ในการนำเที่ยว

การนำเที่ยวได้แก่การนำนักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยวตามสถานที่ต่างๆ ในรายการที่กำหนด แต่ละครั้งและนำมาส่งยังที่พัก มีแนวปฏิบัติดังนี้

2.1 นัดหมายคนขับรถ

2.2 มัคคุเทศก์เดินทางไปถึงที่พักนักท่องเที่ยวก่อนกำหนดอย่างน้อย 30 นาที

2.3 ดูแลตรวจสอบจำนวนนักท่องเที่ยวให้ครบ ช่วยเหลือแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถออกเดินทางได้ตามเวลาที่กำหนด

2.4 ทำสัญลักษณ์นักท่องเที่ยวในกลุ่มของตนเพื่อความสะดวกในการตรวจสอบอาจเป็นของที่ระลึกที่ใช้ประโยชน์ได้และมองเห็นง่าย เช่น หมวก เข็มกลัด ฯลฯ ที่ติดตราบริษัทนำเที่ยว

2.5 ตรวจสอบสัมภาระของนักท่องเที่ยว และทำเครื่องหมายเพื่อป้องกันการพลัดหลง สูญหายในกรณีเดินทางหลายวัน โดยอาจใช้แถบผ้าสีเดียวกันผูกหรือใช้แถบชื่อบริษัทนำเที่ยวให้เป็นที่สังเกตได้ การตรวจสอบสัมภาระต้องทำทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนที่พักแรม

2.6 นำนักท่องเที่ยวเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ ให้ครบถ้วนตามที่กำหนดในรายการและตรงตามเวลาที่กำหนด ให้ข้อมูลที่ถูกต้องเหมาะสมแก่ความสนใจของนักท่องเที่ยว

2.7ดูแลอำนวยความสะดวก ช่วยเหลือแก้ปัญหาให้แก่นักท่องเที่ยวที่ประสบความประสงค์ตามขอบเขตของกฎหมายและศีลธรรม สร้างบรรยากาศการท่องเที่ยวให้สนุกสนานรื่นรมย์ตลอดรายการ

2.8นำนักท่องเที่ยวกลับมาส่ง ณ ที่พัก และดูแลให้นักท่องเที่ยวที่เข้าพักจนเรียบร้อย

2.9นัดหมาย วัน เวลาครั้งต่อไป ถ้ามีรายการต่อ

3.หน้าที่ในการส่งออกนักท่องเที่ยว การส่งออกนักท่องเที่ยวคือ การนำนักท่องเที่ยวจากที่พักไปส่งยังท่าอากาศยาน ท่าเรือสถานีรถไฟ หรือสถานีรถยนต์เพื่อเดินทางกลับ มีแนวการปฏิบัติดังนี้

3.1ตรวจสอบยืนยัน (Reconfirm) บัตรโดยสารโดยปกติต้องทำก่อนเวลาเดินทางไม่น้อยกว่า 72 ชั่วโมง

3.2ตรวจสอบเวลาออกที่แน่นอนของเครื่องบิน

3.3นัดคนขับรถ

3.4ดูแลให้การคืนที่พัก (Check - out) ของนักท่องเที่ยวเป็นไปโดยเรียบร้อย

3.5ตรวจสอบสัมภาระของนักท่องเที่ยวให้ถูกต้องครบถ้วน

3.6นำนักท่องเที่ยวออกจากที่พัก ไปส่งยังท่าอากาศยาน โดยต้องไปถึงท่าอากาศยานก่อนเวลาเครื่องบินออก 2 ชั่วโมงครึ่งเป็นอย่างน้อย

3.7ดูแลการ Check - in ของนักท่องเที่ยว ณ เคาน์เตอร์สายการบินที่นักท่องเที่ยวใช้บริการให้เป็นไปโดยเรียบร้อย เช่น การชั่งน้ำหนักกระเป๋า X-ray กระเป๋า จำนวนกระเป๋าและการติด Tag กระเป๋า ตลอดจน Boarding Pass หรือบัตรขึ้นเครื่อง

3.8ดูแลนักท่องเที่ยวผ่านการตรวจสอบหนังสือเดินทางเข้าไปสู่ห้องพักผู้โดยสารโดยเรียบร้อย การส่งออกนักท่องเที่ยว ณ ท่าเรือ สถานีรถไฟ และสถานีรถยนต์ก็ใช้แนวปฏิบัติเช่นเดียวกัน

จรรยาบรรณของมัคคุเทศก์

สุภาพร มากแจ้ง (2539 : 68) กล่าวว่า จรรยาบรรณ คือ สิ่งอันพึงประพฤติปฏิบัติ จรรยาบรรณของมัคคุเทศก์ก็คือ ข้อพึงประพฤติปฏิบัติของมัคคุเทศก์ เพื่อดำรงไว้ซึ่งเกียรติภูมิของสถานภาพแห่งวิชาชีพ ทำให้อาชีพมัคคุเทศก์เป็นอาชีพที่มีเกียรติ ได้รับการยกย่องนับถือในฐานะเป็นตัวแทนของประเทศไทยและชนชาวไทย เป็นทูตวัฒนธรรมและทูตสันติภาพของประเทศ

ข้อพึงปฏิบัติของมัคคุเทศก์

ขัตติยา กัลญาทะปกรณ (2550 : 8) กล่าวว่ามัคคุเทศก์พึงมีมารยาทและจรรยาบรรณที่ต้องประพฤติปฏิบัติ ดังนี้

1. การตรงต่อเวลา มัคคุเทศก์ควรตรงต่อเวลาทุกกรณีไม่ว่าจะเป็นการไปปรับนักท่องเที่ยวซึ่งที่พักหรือส่งนักท่องเที่ยวยังสนามบิน หรือจุดหมายปลายทาง หรือการนัดหมายเวลาต่าง ๆ การผิดพลาดเรื่องเวลาอาจทำให้เกิดความเสียหายได้ทั้งต่อตัวนักท่องเที่ยว งานที่ได้รับมอบหมาย และต่อบริษัท

2. ความรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ต้องมีความกระตือรือร้นต่อนักท่องเที่ยวที่ได้รับมอบหมาย ปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยวให้ทั่วถึงและสม่ำเสมอ ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่แสดงความเบื่อหน่ายทำหน้าที่ของตนให้เต็มกำลังและสุดความสามารถ

3. ความซื่อสัตย์สุจริต มัคคุเทศก์ต้องมีความซื่อตรงต่อนักท่องเที่ยว ไม่เห็นผลประโยชน์ส่วนตน เพราะมีผลต่อความไว้วางใจของนักท่องเที่ยว รักษาผลประโยชน์ของนักท่องเที่ยวในทุกกรณี

4. การให้ข้อมูลที่ถูกต้อง มัคคุเทศก์ควรอธิบายสิ่งที่ถูกต้องให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น ไม่อธิบายประเทศไทยในแง่ร้ายเกินไปหรือยกยอมากเกินไป และไม่ควรแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ในหัวข้อบางอย่าง เช่น การเมือง ศาสนา เพราะเป็นเรื่องละเอียดอ่อน การให้ข้อมูลนี้อาจจะส่งผลถึงภาพลักษณ์ของประเทศไทยได้

5. ความประพฤติและกิริยามารยาท มัคคุเทศก์ต้องประพฤติตนให้มีกิริยามารยาทที่ดี ไม่วิจารณ์มัคคุเทศก์คนอื่นๆ ให้นักท่องเที่ยวฟัง รู้จักประมาณตนจึงไม่ควรตีตนเสมอแขกเพราะนักท่องเที่ยวเปรียบเสมือนเป็นนายจ้างของเรา ไม่ทะเลาะกับลูกค้าย ไม่ปฏิบัติกับนักท่องเที่ยวในเชิงฐฐาเสียดขาดและไม่มั่วสุมอบายมุขและยาเสพติด

สรุปมัคคุเทศก์เป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวมากที่สุด ดังนั้นจึงควรเตรียมตัวให้มีความพร้อม โดยศึกษาข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว และนำไปเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและส่งถึงภาพลักษณ์ที่ดีแก่ประเทศ

มัคคุเทศก์ท้องถิ่น

ฉัตรแก้ว สิมารักษ์ (2548 : 1-3) โดยปกติถ้าเป็นมัคคุเทศก์ที่ผ่านการฝึกอบรมที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกำหนดก็จะมีหลายประเภท เช่น มัคคุเทศก์ที่สามารถนำนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเที่ยวได้ทั่วประเทศ มัคคุเทศก์ที่นำเที่ยวเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทย

มัคคุเทศก์ที่นำเที่ยวเดินป่า มัคคุเทศก์ที่นำเที่ยวทางทะเล มัคคุเทศก์ที่นำเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรม และมัคคุเทศก์ที่นำเที่ยวเฉพาะท้องถิ่นของตน เป็นต้น

นอกจากนี้ควรทราบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในนั้น จะมีทั้งที่เป็นคนไทยและคนต่างชาตินักท่องเที่ยวอาจเดินทางมา 2-3 คน หรือมาเป็นกลุ่ม 20-30 คน หรือ 50 คน บางครั้งนักท่องเที่ยว ที่เข้ามามัคคุเทศก์จากบริษัทนำเที่ยวเป็นผู้นำมา บางครั้งนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวกันเองโดยไม่มีมัคคุเทศก์

ในกรณีที่มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมหมู่บ้าน มัคคุเทศก์ของบริษัทนำเที่ยวมักเป็นผู้นำชมและบรรยายเรื่องราวต่างๆเกี่ยวกับหมู่บ้านนั้นแทบทุกขั้นตอน ซึ่งบางครั้งเรื่องราวที่เล่าอาจคลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริง จึงทำให้ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูลที่ไม่ถูกต้องโดยข้อเท็จจริงแล้วคนในหมู่บ้านควรมีความรู้เกี่ยวกับหมู่บ้านของตนคิดว่ามัคคุเทศก์ นอกจากนี้คนในหมู่บ้านก็มิได้มีส่วนร่วมและไม่ได้รับผลประโยชน์เท่าที่ควรจากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านของตน

ในปัจจุบันรัฐบาลได้สนับสนุนให้คนในท้องถิ่นเป็นผู้นำชมและอธิบายเรื่องราวของท้องถิ่นนั้นให้แก่นักท่องเที่ยว และในกรณีที่มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นไม่สามารถสื่อสารภาษา กับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้ มัคคุเทศก์ของบริษัทนำเที่ยวนั้นก็จะทำหน้าที่เป็นล่าม ความไม่พร้อมด้านภาษา จึงเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้บริษัทนำเที่ยวไม่ประสงค์จะจ้างมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้เป็นผู้ดำเนินการ ด้วยไม่มั่นใจในคุณภาพของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ประกอบกับยังไม่มีความหมายบังคับใช้ในเรื่องของการจ้างมัคคุเทศก์ท้องถิ่น จึงทำให้การว่าจ้างมัคคุเทศก์ท้องถิ่นไม่เป็นที่นิยมเท่าที่ควร

ในอนาคตท้องถิ่นแต่ละแห่งจะต้องมีมัคคุเทศก์ของตนเองที่มีความรู้ความสามารถ ที่จะรับนักท่องเที่ยว ทั้งที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเองหรือรับช่วงการนำชมจากมัคคุเทศก์ที่พามาซึ่งมัคคุเทศก์ท้องถิ่นควรมีความรู้ มีทักษะ และการวางแผนท่องเที่ยว

สาระ และความรู้ที่มัคคุเทศก์ท้องถิ่นควรมี

1. รู้ข้อมูลทุกอย่างในหมู่บ้านของตน

- 1.1 การเดินทางถึงหมู่บ้าน และการคมนาคมภายในหมู่บ้าน
- 1.2 สภาพภูมิศาสตร์/ จุดเด่น จุดสวยงามทางธรรมชาติ
- 1.3 ชนเผ่าต่าง ๆ ในพื้นที่ และจำนวนประชากร
- 1.4 ความเป็นมา การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน
- 1.5 การแต่งกาย

1.6 ลักษณะบ้านเรือน

1.7 การทำมาหากิน และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ

1.8 ระบบการปกครอง

1.9 ระบบความเชื่อ

1.10 ภาษา

1.11 กิจกรรมทางวัฒนธรรมที่จัดขึ้นในเทศกาล งานประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ

1.12 การละเล่น การเดินรำ และดนตรีพื้นบ้าน

1.13 สิ่งที่เป็นจุดเด่น ที่น่าสนใจในท้องถิ่น เช่น

(1) สถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น

(2) พืชและสัตว์ (สมุนไพร การปลูกข้าว นก)

(3) สถานที่สำคัญของหมู่บ้าน (ประตูลี้ ลานจะคี่ บ้านหมอผี)

1.14 ข้อห้าม ข้อนิยมที่นักท่องเที่ยวควรรู้

1.15 แหล่งหัตถกรรมบนพื้นบ้าน

1.16 กิจกรรมที่น่าสนใจ และกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม

1.17 ที่พักแรมในหมู่บ้าน

1.18 อาหารประจำเผ่า หรืออาหารที่มีชื่อเสียงของท้องถิ่น

1.19 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.20 ตำนาน หรือ นิทานพื้นบ้าน

1.21 สภาพความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไป

1.22 กิจกรรมและนันทนาการ

1.23 ความรู้เกี่ยวกับนักท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

2. การวางแผนการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวและฤดูกาล

2.1 กำหนดเส้นทางท่องเที่ยว

2.2 กำหนดกิจกรรมในระหว่างการท่องเที่ยว

2.3 กำหนดระยะเวลาของการท่องเที่ยว

3. เทคนิคการนำเที่ยว

3.1 รู้จักและประเมินนักท่องเที่ยว

3.2 แนะนำตนเอง แล้วแจ้งให้นักท่องเที่ยวทราบถึงรายการนำเที่ยววันนี้ แล้วทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวถึงขนบธรรมเนียมของท้องถิ่นในเรื่องข้อควรปฏิบัติ และข้อที่ไม่ควรปฏิบัติ ในขณะที่อยู่ในหมู่บ้าน

3.3 สาธิตการทำเครื่องมือเครื่องใช้ และหัตถกรรมท้องถิ่น

3.4 การแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการทำเที่ยว เช่น อันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว ได้แก่

3.4.1 อันตรายจากที่พัก อาหาร และเครื่องดื่ม

3.4.2 อุบัติเหตุ

3.4.3 ชีวิตและทรัพย์สิน

3.4.4 โรคภัยไข้เจ็บ

3.5 ถ้านักท่องเที่ยวทำสิ่งใดไม่ถูกต้อง หรือผิดประเพณี อยาตามใจเขา มักคุเทศก์ท้องถิ่นควรจะบอกว่าไม่สมควรทำ พร้อมอธิบายเหตุผล

สำหรับมักคุเทศก์ท้องถิ่นของชุมชนบ้านเอืยก เป็นอาสาสมัครนำชมในท้องถิ่นที่มีหน้าที่นำเที่ยวเฉพาะในท้องถิ่นของตน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

ศิริกุล ทรัพย์จันทร์ (2548) เรื่อง มักคุเทศก์น้อยเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จากผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนอยู่ในระดับดี ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางด้านทักษะพิสัยอยู่ในระดับดีมาก และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านจิตพิสัย อยู่ในระดับดีมาก ในด้านผลการทดลองใช้หลักสูตรนั้น ครูผู้สอนโรงเรียนบ้านโป่งได้ให้ความร่วมมือในการเขียนหลักสูตร เกิดความร่วมมือกันของบุคลากรทุกคน ในด้านกระบวนการดำเนินงานเน้นการปฏิบัติจริง เนื้อหาและกิจกรรมมีความยืดหยุ่น สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายโดยจะเห็นได้ว่านักเรียนกลุ่มตัวอย่างผ่านเกณฑ์การประเมินทุกคน

สมส่วน บุรณพงษ์ (2549) เรื่อง การพัฒนาอยู่มักคุเทศก์ประจำแหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาว ตำบลห้วยขุนราม อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการเรียนรู้การพัฒนาอยู่มักคุเทศก์ประจำแหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาวมีประสิทธิภาพ จะเห็นได้จากหลังการฝึกอบรมอยู่มักคุเทศก์มีความรู้และสามารถปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสมัครใจ สามารถบรรยายและตอบคำถามได้อย่างถูกต้อง คิดเป็นร้อยละ 93.33 และตอบคำถามความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวได้ คิดเป็นร้อยละ 86.67 ในด้านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาอยู่มักคุเทศก์ประจำแหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาวก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมจริงในทุกฝ่าย

ลำลี ทองทิว และคณะ (2544) เรื่องโครงการพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาไม่แกะสลักและงานไม้สำหรับหมู่บ้านหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านถวายเป็นและแกะสลักบ้านถวายเป็น: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านต้นแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ จากผลการวิจัยพบว่า ครูโรงเรียนบ้านต้นแก้วขาดพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่และบทบาทต่าง ๆ ของมัธยมศึกษา นำเที่ยว แต่อย่างไรก็ตาม ครูมีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง แต่ยังไม่สามารถจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ของชาวบ้าน ครูแต่ละคนสามารถบูรณาการเนื้อหาสาระที่รับผิดชอบอยู่ได้พอสมควรแต่ไม่สามารถบูรณาการกลุ่มสาระทั้งหมดเข้าด้วยกัน ผลการศึกษาผลกระทบของหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องมัธยมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาไม่แกะสลักและงานไม้ผลกระทบโดยตรงต่อความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับโรงเรียนเปลี่ยนไป ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมในโรงเรียนกับวัฒนธรรมชาวบ้าน ส่งผลให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้เป็นการกระตุ้นศักยภาพของชาวบ้านในการกำหนดทิศทางการศึกษา และได้หลักสูตรท้องถิ่นที่มีวิธีสอน เทคนิคการสอนและกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ในชุมชน

ณรงค์ศักดิ์ ศรีวิสัย (2545) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นรายวิชาช่างทอผ้ากระเหรี่ยงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่ต๋อนวิทยาคม อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับดี ส่วนความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนพบว่า มีความพอใจโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับผลการใช้หลักสูตรพบว่า ผลงานของผู้เรียนมีความเหมาะสมกับการใช้หลักสูตร และความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับความเหมาะสมของการพัฒนาหลักสูตร พบว่า รูปแบบรายละเอียดทั้งจุดประสงค์ สาระการเรียนรู้และการประเมินผล รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การประสานงานกับวิทยากรท้องถิ่นมีความเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัย ของอมรรัตน์ จัฒติศ (2546) ที่ทำการศึกษารื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นรายวิชาการจักสานกล่อ่งข้าวใบตาลชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มีผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับดี ส่วนความคิดเห็นของผู้เรียนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร พบว่าการจัดสาระกิจกรรมการเรียนรู้และประโยชน์ที่ได้รับในรายวิชาการจักสานกล่อ่งข้าวใบตาลอยู่ในระดับดี สำหรับความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนพบว่ามีความพอใจอยู่ในระดับดีมาก ส่วนความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับความเหมาะสม ของการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาการจักสานกล่อ่งข้าวใบตาล พบว่าการวางแผนหลักสูตร การใช้หลักสูตรและการประเมินผลหลักสูตรมีความเหมาะสม นอกจากนี้ครูผู้สอนเห็นว่าชุมชนควรมีการปลูกต้นตาลทดแทนเพื่อส่งเสริมการจักสานกล่อ่งข้าวให้คงอยู่ต่อไป

นอกจากนี้กรมวิชาการ (2542) ยังได้ศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นการกับพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนให้ข้อคิดเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนให้สนอง ความต้องการของท้องถิ่น ควรให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมนับตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียน การสอน การจัดกิจกรรม และการประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อให้ความรู้และ ประสบการณ์ที่นักเรียนได้รับสอดคล้องกับชีวิตจริง และนักเรียน ได้มีโอกาสได้เลือกเรียนสิ่งที่ ถนัดและสนใจ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผลที่ได้จาก การดำเนินงานทำให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข เห็นคุณค่า และมีเจตคติที่ดีต่อศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชน และ โรงเรียนมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น ส่วนนักเรียนมีความคิดเห็นว่าเป็นการทำให้เกิดความกระตือรือร้นมีความภาคภูมิใจ สามารถนำความรู้และ ประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้ทำการศึกษาจะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับ ด้านการพัฒนาวิชาการ เช่น หลักสูตร การสอน การใช้และผลิตสื่อ การวัดและประเมินผล รวมทั้งมีการประเมินด้านความรู้ ทักษะ เจตคติต่อวิชาซึ่งมีคุณค่า จากการศึกษาวิจัยแสดงให้เห็น ว่ามัธยมศึกษาท้องถิ่นในปัจจุบัน ต้องได้รับการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน โดยต้องการให้มีการจัดอบรม เพิ่มเติม โดยกลุ่มตัวอำนวยการมัธยมศึกษาท้องถิ่นเหล่านี้ไม่ได้ประเมินถึงความสามารถและความรู้ ของตนเองเท่าที่ควร ดังนั้นจึงนำงานวิจัยต่าง ๆ มาศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ด้าน การพัฒนามัธยมศึกษา ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนา ที่มีประสิทธิภาพต่อไป